

AKADEMIJA UMIEJĘTNOŚCI W KRAKOWIE.

Rok 1878.

WYDZIAŁ MATEMATYCZNO-PRZYRODNICZY

Nr. 4.

Posiedzenie dnia 29 Kwietnia.

Przewodniczący: Prof. Dr. GUSTAW PIOTROWSKI,
w zast. Dyr. Wydz.

Prof. Dr. JANCZEWSKI wyłożył treść swój rozprawy:
O rurkach sitkowych. Część III, Okrytoziarnowe.

Od czasu odkrycia rurek sitkowych przez HARTIGA w r. 1837, znakomite imiona MOHLA, NÄGELEGO, HANSTEINA, DE BAREGO, zostały związane z naszymi wiadomościami w tym przedmiocie. Układ téj tkanki w pośród innych, postać i budowa jej elementów składowych, a także i prawdopodobna czynność fizjologiczna, zostały już przez tych badaczy wyświecone, jeżeli nie całkowicie, to przynajmniej zadawalniająco. Sposób zaś tworzenia się sitek i zamykania ich otworów przez nabrzmienia błony samego sitka (*callus*) zostawał jednak ciemną pokryty zasłoną, uchylenie której stało się naglącą potrzebą w obec odkrycia DE BAREGO, iż sitka Lipy i Wina są w lecie otwarte, a w zimie zawsze zamknięte.

Rozpoznanie rozwoju sitka u roślin nagoziarnowych nastęczyło pytanie, azali w okrytoziarnowych nie mają miejsca podobne zjawiska. Poszukiwania autora dokonane na Dyni (*Cucurbita Pepo*) i Kokor-

naku (*Aristolochia Clematidis*) przekonali, że rozwój jest tutaj bardzo prosty; gdyż w rurce sitkowej przegródki poprzeczne zostają przedziurawione w chwili, kiedy ich grubość jest równą grubości ścianek bocznych, lub nie wiele ją przewyższa.

Badanie rurek sitkowych w lecie i w zimie potwierdziło najzupełniej odkrycie DE BAREGO i wykazało, iż rurki sitkowe zamykają się na zimę nie tylko w Dwuliściennych, ale i w Jednoliściennych, jak np. w Trzcinie (*Arundo Phragmites*) i Jeżogłówce (*Sparganium ramosum*). Wynikające z tego faktu przypuszczenie, iż jedna i ta sama rurka może swój stan zmieniać z porą roku, należało sprawdzić spostrzeżeniem bezpośrednim. Jakoż, badania przedsięwzięte w miesiącu Kwietniu nad rurkami Trzcin, Jeżogłówki, Wina i Kokornaku (*Aristolochia Siphon*) dowiodły, że wiosna jest porą roku, w której sitka przechodzą ze stanu zimowego do letniego, ponieważ w tej porze następuje rozpuszczenie tych galaretowatych nabrzmię błony (*callus*), które sitko z obu stron oklejały. Sposób samego rozpuszczania jest różny u różnych roślin, a u Trzcin jest on zwykle odmiennym z jednej strony sitka, niż z drugiej.

Autor w końcu zwraca uwagę na to, że peryjodyczne zamykanie się sitka (w rurkach sitkowych) przed zimą jest taką samą wskazówką zimowego zastoju w krążeniu soków, jak zamykanie się soczewek (*lenticellae*) przez korek jest dowodem zimowego zastoju w krążeniu gazów.

W rozprawie nad tym przedmiotem brali udział oprócz Autora Dr. KARLIŃSKI i Dr. KUCZYŃSKI.

Posiedzenie administracyjne w dalszym ciągu poprzedzającego.

Prof. Dr. PIOTROWSKI, odwołując się do odczytanego na posiedzeniu administracyjnym dnia 20 Marca b. r. sprawozdania Komisyi, wybranej d. 20 Grudnia z. r. do ocenienia pracy konkursowej (w przedmiocie rolnictwa) przez p. JAROSZEWSKIEGO nadesłanej, t. j. dzieła pod tytułem: *Gospodarstwo wzorowe*, wnosi: ażeby tę pracę przez wspomnianą Komisyję chlubnie ocenioną, gdy żadna oprócz niej nadesłana nie została, a termin ogłoszonego konkursu z d. 31 Marca b. r. upłynął, przedstawić do nagrody 347 złr. z daru bezimiennego dawcy z Warszawy, przeznaczonej za najlepszy wynalazek lub dzieło ogłoszone drukiem lub w rękopiśmie nadesłane z zakresu rolnictwa i gospodarstwa wiejskiego. Wniosek ten jednomyślnie przyjęto.

Sprawozdawca Komisyi wydelegowanej do ocenienia pracy konkursowej, nadesłanej w rękopiśmie pod tytułem: *Choroby epizootyczne udzielające się ludziom i zwierzętom*, wyłożył powody, dla których ta praca, w ogóle zbyt pobieżnie napisana, nie zasługuje na nagrodę. Wydział przychylając się do zdania sprawozdawcy i uwzględniając: że, oprócz drugiej pracy konkursowej ubiegającej się o tę samą nagrodę, pod tytułem: *Leczenie chorób epidemicznych i zaraźliwych, ludzi i zwierząt*, która jeszcze dnia 20 Marca na posiedzeniu przedstawiona uznana została za niekwalifikującą się do rozbioru w terminie oznaczonym, żadna inna nadesłana nie została, uchwalił uczynić wniosek na najbliższym posiedzeniu walnym prywatnym Akademii, ażeby na nowo rozpisano konkurs za naj-

lepszy wynalazek lub dzieło, czyto ogłoszone drukiem, czyto w rękopiśmie nadesłane w przedmiocie leczenia chorób epidemicznych lub zaraźliwych u ludzi lub zwierząt, z terminem do 31 Marca 1880.

Na wniosek Prof. Dra KUCZYŃSKIEGO, jako Przewodniczącego Komisji fizyjoğraficznej, Wydział zatwierdził wybór p. LEONA SYROCYŃSKIEGO na Członka wspomnionéj Komisji.

Prof. Dr. KUCZYŃSKI zawiadamia Wydział, iż zbiory przyrodnicze krajowe Akademii, zebrane za staraniem Komisji fizyjoğraficznej i zostające pod jej nadzorem i kierunkiem, znacznie wzrosły, jakoto: zbiór roślin i nasion obejmuje do 20000 okazów, z których już dotąd 9025 do zielnika głównego roślin krajowych wcielono, uporządkowano i dwa katalogi kartkowe tychże, jeden systematyczny, drugi abecadłowy sporządzono; zbiór zoologiczny obejmuje przeszło 20000 okazów, pomiędzy temi zbiór ptaków krajowych o 1157 okazach, jaj ptasich o 2600, motyli o 2502, chrząszczów o 9322, szarańczaków o 1033, pajęczaków o 771, ślimaków o 2158, galasówek o 190, ryb o 135 itd.; zbiór orograficzno-geologiczny obejmujący przeszło 13000 okazów, w małej części uporządkowany i jeszcze niezupełnie spisany. Następnie zwracając uwagę Wydziału, iż zachodzi nagle potrzeba uporządkowania tych ciągle wzrastających zbiorów, ochraniań tychże od zniszczenia, ułożenia dokładnych katalogów dla działów, dla których nie rozpoczęto tychże, a uzupełnienia już rozpoczętych, tudzież uczynienia ich przystępnymi dla osób oddających się naukom przyrodniczym i postarania się o umiejętne ich opracowanie; a nakoniec wykazując, iż ten cel jedynie

wtedy osiągnięty być może, jeżeli te zbiory oddane zostaną pod nadzór osobnego, niemi wyłącznie zajmującego się Kustosza, Prof. KUCZYŃSKI wnosi w imieniu Komisji fizyjo-graficznój: ażeby Wydział w myśl §. 25. Statutu Akad. Umiej. na posiedzeniu walném prywatném za pośrednictwem Zarządu Akademii następujący uczynił wniosek: *Akade-mija ustanawia osobnego Kustosza dla zbiorów przyrodni-czych z pensyją roczną 750 Złr. w. a.*

Nakoniec Prof. Dr. KUCZYŃSKI w imieniu Komisji fizyjo-graficznój wnosi: ażeby Wydział na mocy §. 85 Urząd. wewn. Akad. Umiej. z kwoty 5000 złr. w tego-rocznym budżecie przeznaczonój na wydanie Pamiętnika, tudzież Rozpraw i Sprawozdań Wydziału III, jako na ten cel zbyt wielkiój, zezwolił użyć 1000 złr. w. a. na potrzeby Komisji fizyjo-graficznój, na które kwota bud-żetem tegorocznym przeznaczona okazała się niedosta-teczną.

Po dłuższej dyskusyi, w którój oprócz wnioskodawcy Prof. Dra KUCZYŃSKIEGO udział brali: Dr. MAJER, Dr. ALTH, Dr. KARLIŃSKI, Dr. CZYRNIAŃSKI, Dr. PIOTROWSKI i Dr. KOPERNICKI, wnioski powyższe co do ustanowienia Kusto-sza i zmian w budżecie przyjęto przeważną większością głosów.

Posiedzenie Komisji antropologicznój

d. 27 kwietnia 1878 r.

Przewodniczący: Dr. J. MAJER.

1) Przewodniczący zawiadamia o sprawach zaszłych od ostatniego posiedzenia Komisji, a mianowicie o nade-słanych darach i czynnościach Zarządu.

A) Co do czynności Zarządu najgłówniejszą było wygotowanie i korespondencyja w przedmiocie rozesłanych odezw do pp. Starostów i lekarzy powiatowych, względem robienia wyciągów z ksiąg popisów wojskowych, na zasadzie których dałby się oznaczyć roczny przyrost ciała u ludności galicyjskiej, w miarę jej narodowości i rozpołożenia.

Materyjał otrzymany tą drogą obejmuje zapiski odnoszące się blisko do 18000 osób. Opracowanie jego ma być pierwszym przyczynkiem do ogłoszonej w roku przeszłym przez Drów MAJERA i KOPERNICKIEGO *Charakterystyki fizycznej ludności galicyjskiej* i przez nich téż wspólnie dokonaniem będzie. Wszakże obecnie pierwszy tylko mógł się wywiązać z zadania; część bowiem przypadającą na drugiego, z powodu późnego nadejścia zapisków i innego podówczas zajęcia, odłożyć tenże musiał do roku przyszłego.

Dalszą czynnością Zarządu, a mianowicie Sekretarza, była redakcyja 2go tomu *Wiadomości antropologicznych*, którego druk znacznie posunięty, wkrótce ukończonym będzie. Obejmuje on: a) w dziale Etnologii, obszerną pracę p. PETROWA: *Lud ziemi Dobrzyńskiej*; p. MOSZYŃSKIEJ: *Opis wesela ukraińskiego*; ks. SIARKOWSKIEGO: *Lud z okolic Kielc*, i p. BYKOWSKIEGO: *Opis niektórych obrzędów ludowych z okolic Pińska*; b) w dziale ściśle antropologicznym Dra MAJERA: *Rzecz o rocznym przyroście ciała u Rusinów galicyjskich*; c) w dziale antropologiczno-archeologicznym, Sprawozdanie p. KIRKORA z zeszłorocznych wycieczek na Podole, podobne Sprawozdanie Dra KOPERNICKIEGO z poszukiwań dokonanych w Horodnicy wspólnie z p. PRZYBYŚLAWSKIM, tudzież p. Z. RADZIMIŃSKIEGO opis kurhanu rozkopanego pod jego kierunkiem w okolicy Radzimina na Wołyniu ze znalezionemi tamże przedmiotami ofiarowanemi Komisji.

Wreszcie do dokonanych czynności należało wysłanie na wystawę antropologiczną Paryską przedmiotów z zakresu trzech Sekcyj Komisji, a to na wezwanie Komitetu związanego w Tow. Antropologiczném Wiedeńskiem, przedtém bowiem żadna odezwa nie nadeszła do Akademii. Oprócz niektórych starożytności i ich fotografii, wysłano następujące przedmioty antropologiczne i etnograficzne: czaszek sześć z czasów przedhistorycznych z różnych okolic kraju, zbiór 60 typowych tak zwanych pisanek, zbiór okazów włosów ludności polskiej, ruskiej i żydowskiej w Galicyi, Album fotografii typów ludności Podolskiej.

B) Co do nadesłanych opisów, przygotowanych wypracowań i darów muzealnych: p. JAN KARŁOWICZ przysłał narzędzia kamienne z powiatu Lidzkiego i Święciańskiego; p. ACCORD, inżynier przy Wydz. kr. zamieszkały w Nisku, doniósł o odkrytém we wsi Przędzielu cmentarzysku pogańskiem, z którego 3 popielnice i tyleż innych naczyń glinianych, oraz 1 ozdobę brązową ofiarował do zbiorów Akademii; Czł. Kom. p. WŁ. PRZYBYŚLĄWSKI obdarzył zbiory etnologiczne przesyłką 314 pisanek wielkanocnych z Pokucia, i 6ciu z Huculszczyzny; ofiarował on nadto szczegółową mapę katastralną pow. Horodeńskiego, z rozgraniczeniem niw w każdój wsi i spisem tychże szczegółowym; Czł. Kom. p. M. GRALEWSKI nadesłał do zbioru etnograficznego 10 pisanek wielkanocnych z pow. Lwowskiego i Żółkiewskiego.

Od ks. ŚLECZKOWSKIEGO otrzymała Komisja Zbiór rozmaitych wiadomości i szczegółów etnograficznych z okolic Grębowa, którego ogłoszenie, mimo wielu bardzo cennych szczegółów, wymaga jeszcze dopełnień nowými materjalami z téj samej okolicy. Czł. Kom. Dr. T. ŻULIŃSKI nadesłał 4 gadki ludowe z pow. Sanockiego, spisane ory-

ginalnie w języku ruskim przez djaka wiejskiego. Członek Kom. ks. WŁ. SIARKOWSKI nadesłał nowy przyczynek do nadmienionego wyżej Opisu etnograficznego okolic Kielc, dołączając do tego 7 fotografii kolorowanych typów ludowych z téjże okolicy. Czł. Kom. p. KOLBERG zawiadamia, że ma już na ukończeniu obszerną monografię etnograficzną Pokucia, jako owoc dwukrotnéj wycieczki, przedsięwziętėj tamże z poleceniem Akad. i z zasiłkiem z funduszu Kom. antr.

2) Po zdaniu sprawy z przedmiotów powyższych, Przewodniczący Dr. MAJER odczytał wypadki z przeznaczonych do druku badań swoich, co do rocznego przyrostu ciała u Rusinów galicyjskich. Stósownie do źródła, z którego wypisy robione być mogły, badania te ograniczyć się musiały jedynie do 3 lat życia, 20, 21 i 22go. Wypadki z nich otrzymane są następujące:

a) W latach życia 20—22go przybytek na wysokość waha się niejako między dalszym postępem a zupełném ustaniem.

b) Przyrost z roku 21go na 22gi widocznie, a nawet w niektórych razach, znacznie już jest mniejszy niż z r. 20go na 21szy.

c) Między wysokością w r. 20ym a przyrostem w latach dalszych zachodzi stósunek odwrotny.

d) Biorąc średni wzrost Rusinów w r. 20ym 164 cm., przyrost w 2 latach następnych wynosiłby 2.6 do 3.3 cm., z czego na r. 21y wypadaloby 1.6 do 2.0, na 22gi 1.0 do 1.3.

e) Liczba osób odpowiednia w każdym roku życia coraz wyższemu wzrostowi, z postępem lat życia

aż do kategorii wzrostu przymiernego, ciągle się umniejsza; gdy znowu, poczynawszy od wzrostu średniego, cyfry ludności odpowiedniej tak téj, jak każdej dalszej kategorii wzrostu, z każdym rokiem statecznie się powiększają.

f) W ogóle ludności ruskiej w Galicyi wzrost w r. 22im wstrzymuje się u każdej 5tej osoby.

g) Przyrost w r. 22im, w tych razach gdy w r. poprzednim nie było żadnego, wprawdzie nie wiele, zawsze jednak bywa większy, niż gdy od r. 20go postępował bez przerwy.

h) Dwie zasady przyrastania, podane wyżej pod b i c, powtarzają się bez żadnego wyjątku tak u Górali, jak i u Równiaków.

i) Pod względem rozkładu ludności według wzrostu, porównanie Górali i Równiaków tak między sobą, jak i z ogółem ludności, żadnej nie przedstawia różnicy.

k) Przypadki wstrzymania się przyrostu w r. 22im zdają się być nieco częstsze u Równiaków, niżli u Górali.

Dr. KOPERNICKI odczytał podaną przez p. Z. RADZI MIŃSKIEGO a wyżej już nadmienioną wiadomość o wykopaliskach we wsi Pererosle w okolicy Radzimina na Wołyniu. Okazawszy przytém przedmioty tamże znalezione i inne przez p. RADZIMIŃSKIEGO ofiarowane, zwrócił uwagę na czaszkę i kości ludzkie.

W kości namienionój okazał on przedziurawienie, chociaż bardzo ograniczone, w dołku łokciowym jednej kości ramieniowój, zboczenie dostrzeżone i opisane już przed rokiem na innym szkielecie z kurhanu w Radziminie.

Co do czaszki, potwierdzając spostrzeżenia p. RADZIMIŃSKIEGO, że należy ona do typu wyraźnie długogłowego, a zatém spólnego z innymi 2 czaszkami pochodzącymi z kurhanów Radziwińskich, Dr. KOPERNICKI zwrócił uwagę na dostrzeżoną na niej bardzo rzadką osobliwość patologiczną, a mianowicie: na guziczkowatą narośl kostną (*exostosis*) w lewym otworze słuchowym.

Narośl ta, wcale nie spotykana dotąd na wszelkich innych czaszkach rasowych, właściwą jest, jak to pierwszy dostrzegł i opisał Prof. SELIGMANN we Wiedniu, starożytnym czaszkom peruwijańskim sztucznie spłaszczanym. Dr. KOPERNICKI ze swojej strony sprawdził to na kilku czaszkach peruwijańskich, znajdujących się w jego zbiorze, oraz na jednej w zbiorze Akademii Um., a jeden okaz tego zboczenia w wysokim stopniu, przedstawił zgromadzonym na posiedzeniu na jednej ze swoich czaszek peruwijańskich. Przewodniczący zwrócił uwagę na każdą wybitną cechę w budowie téjże czaszki, a mianowicie na wąskość oczodołów i ich położenie poziome, wyróżniające tę czaszkę od innych, pochodzących z téjże okolicy.

4) Następnie Dr. KOPERNICKI podał „wiadomość tymczasową“ o cechach rasowych kości i czaszek przedhistorycznych z grobów w Horodnicy nad Dniestrem, oraz z położonego na przeciwnym brzegu téjże rzeki cmentarzyska w Żeżawie, zbadanych przez niego łącznie z p. PRZYBY-SŁAWSKIM.

Czaszki, według dokonanych głównych wymiarów, należą do typu *długogłowego*, podobnie jak wszelkie inne znane dotąd czaszki przedhistoryczne w naszym kraju. Między niemi jednakże, a szczególnie

między pochodzącymi z grobów podpłytowych w Żezawie, obok niektórych innych cech, z których domyślać się można, że czaszki te należały do rasy w pewnej mierze mieszanej, Dr. KOPERNICKI znalazł *krótkawogłowe*. W tém odkryciu przewiduje on możność, na podstawie spodziewanych nowych, archeologicznie dobrze określonych, materyjałów kranijologicznych, wyjaśnienia w przyszłości téj ważnej kwestyi: kiedy mniej więć i w jaki sposób długogłowa rasa przedhistoryczna na téj ziemi zastąpioną została obecną krótkogłową.

Co się tyczy właściwości szkieletów, to na 24 wydobytych z tychże grobowisk, Dr. KOPERNICKI znalazł i na posiedzeniu okazał 4 nowe przypadki przedziurawienia dołka łokciowego kości ramieniowej, oraz 3 przypadki spłaszczonej kości goleniowej.

Naostatek na jednej z goleni okazał on ślady złamania stósunkowo dość pomysłnie zrosłego, a więc prawdopodobnie przy pewnej pomocy chirurgicznej.

5) W końcu stósownie do przepisów ponowiono wybory Przewodniczącego i Sekretarza, skutkiem których powierzono jednomyślnie te stanowiska zajmującym je dotąd Drom MAJEROWI i KOPERNICKIEMU.